

TALABALARDA MULOQOT MADANIYATINING METODOLOGIK ASOSI

Muxamedova Dilbar Gafurdjanovna

O‘zMU, “Psixologiya” kafedrası mudiri,

Psixol.f.d.prof.

Sayitova Nargiza Xikmatillo qizi

O‘zMU, amaliy psixologiya talabasi

Nutq madaniyati shaxsning boshqa odamlar bilan aloqalarida o‘z-o‘zini namoyon qilish instrumenti bo‘lib hisoblanadi, muloqot madaniyati esa mutaxassis tomonidan oldingi muloqot tajribasidan yig‘ilgan va muloqot vaqtida qo‘yilgan maqsadga erishish uchun qo‘llaniladigan xatti-harakatlarni aks ettiradi.

T.K. Tokareva muloqot madaniyati tuzilmasini shaxsiy ta‘limot sifatida qaraydi va bir butun majmuaning motivatsion, kognitiv-operatsion, emotsional-irodaviy, baholovchi kabi tarkibiy qismi sifatida ochib beradi.

Bunda muallif motivatsion komponentni, muloqot subektining shaxsni oliy qadriyat kabi anglashni, muloqot jarayonini esa ta‘lim oluvchilar tomonidan shaxsga yo‘naltirilgan muloqot turi sifatida o‘zlashtirilishini va muloqot jarayoniga qiziqishlarini shu yo‘sinda shakllantirilishi [1]ni muloqotning birinchi navbatdagi ahamiyati deb tushunadi.

E.Yu. Fetisovning fikricha, muloqot madaniyati – bu individni o‘rab turgan ijtimoiy muhit bilan o‘zaro munosabatlarning shaxsiy-psixologik texnologiyalari kompleksi. Bu o‘zaro munosabatlarning samaradorligi, muvaffaqiyati, o‘rganilayotgan hodisa darajasini aniqlab beradi[2]. Kommunikativ tuzilma – bu shaxsning ko‘p qirrali tavsifi bo‘lib, sotsiumda uni o‘zining ko‘p komponentli barcha qirralari va harakatlanishining teranligi bilan belgilanadi. Shaxsning muloqot madaniyati tuzilmasiga uning kommunikativ qobiliyatlari, munosabatlarni qo‘llab-quvvatlab turish mahorati, ta‘sir o‘tkazishi, o‘z urinishlarining natijalariga erishishga harakat qilishi, adekvat qabul qilishi, hamda o‘zgalarning fikrlarini

sharhlashi, ularga bo'lgan munosabatlariga tolerantlik nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda fikr bildirishi va suhbat olib borishi va boshqalar kiradi.

I.I. Zareskaya muloqot madaniyatini qadriyatlar motivatsiyasi; fe'l-atvor, muomala kabi ikki komponent uyg'unligida ko'rib chiqadi[3].

Bunda, qayd etilgan komponentlarning shakllanishini mutaxassisning kerakli bilimlarga, etik me'yorlarga, muloqot prinsiplariga, hamda motivlarga, shaxsiy va ishshanlik sifatlariga, kommunikativ, interaktiv va perseptiv qobiliyatlarga ega bo'lishini va ularni qadriyatlarni hisobga olgan holda amaliy faoliyatda qo'llashni nazarda tutadi.

Muloqot madaniyati – ijtimoiy motivlar hamda ijtimoiy muhit bilan muvaffaqiyatli hamkorlik qilishni o'z ichiga oladi. Bunda muloqot madaniyati hamkorlar bilan munosabatni shunday o'rnatishni taqozo etadiki, bunda jamiyat talablariga zid chiqmagan holda, yyetarli darajada qulaylik (komfort) muhitini yaratish lozim bo'ladi. Muloqot madaniyati shaxsdan ijtimoiy me'yorlar va atrofdagilarning huquqlari bilan hisoblashishni talab etadi.

Muloqot madaniyatiga muloqot etikasini bilish, empatiyaga qobiliyatlilik va xuchmuomalalik, nizolarni oldini olish va hal eta olish ko'nikmasi, ma'lumotni tez va to'g'ri qabul qila olish, tahlil qila olish va uni yetkaza olish ko'nikmasi, o'zaro munosabatlarni tartibga solish, ishonch qozona olish mahorati kabi ko'nikmalarni kiritish mumkin.

V.P. Barkovskiy muloqot madaniyati tushunchasi ostida, odamlar orasidagi ijtimoiy munosabatlarni ifodalash vositasi sifatida o'rtaga tushadigan o'zaro munosabatlarni tushunadi. Shu kabi o'zaro munosabatlar jarayonida subektlar o'zlarining biri-birlariga bo'lgan munosabatlarini ifodalaydilar. Muallif muloqot madaniyatining adekvat ta'sirchanlik, o'rab turgan real voqelikka baho berish; o'zaro munosabatlarning asosiy ko'nikmalari, ya'ni samarali o'zaro munosabatlarni o'rnatishga imkon beradigan bilimlar ro'yxati; barcha ijtimoiy vaziyatlar uchun muhim bo'lgan qo'llab-quvvatlash va taqdirlash ko'nikmalari; sokinlik, mo'tadillashgan ijtimoiy bezovtalik, xavfsirash[4] kabi komponentlarini sanab o'tadi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, muloqot madaniyati tarkibiga shaxsning kommunikativ qobiliyatlari, bilimlari, ko'nikmalari, mahorati va muloqotga kira olish qobiliyati uning shaxsiy xususiyatlari sifatida qaraladi. O'zining mohiyatiga ko'ra bo'lajak mutaxassisning muloqot madaniyati samarali muloqot, o'zaro hamkorlik, mutaxassisning qo'l

ostidagilarining e'tiqodlarini yaxshilash, faoliyatlarida to'g'ri yo'nalishni shakllantirish maqsadida, ularning ongiga, his-tuyg'ulariga ijobiy ta'sir o'tkaza olishi, ta'lim olish jarayonida bilimlarni to'liq o'zlashtirish, anglash va mustahkamlash, kasbiy faoliyatni oqilona, maqsadga muvofiq tashkil etish kabi maqsadlarni amalga oshirishini ta'minlashga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Токарева Т.В. Структура коммуникативной культуры будущего инженера. // Мониторинг в образовании. - 2006. - № 4. - С. 122-129.
2. Фетисова Е.Ю. Педагогические условия формирования коммуникативной культуры подростков, испытывающих трудности в обучении: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. - Курск, 2006. - 205 с.
3. Зарецкая И.И. Коммуникативная культура как компонент педагогической культуры / И. Зарецкая // Директор школы: Научно-методический журнал. - 2005. - № 3 - С. 149-157.
4. Барковский В.П. Формирование коммуникативной культуры у будущих работников криминальной милиции. // Подготовка кадров: Научно-информационный журнал. - 2004. - № 4. - С. 120-126.